

GREGORIJANSKO PJEVANJE

EUROPSKA I HRVATSKA GLAZBENA BAŠTINA

Fra Izak Špralja

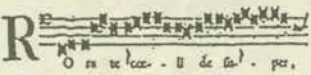
Gregorijansko pjevanje je jedno-
glasno vokalno glazbeno
umijeće kojemu su oznake
dijatonski intervali, slobodni ritamski
pomak i vlastiti tonski rod (nastalo
je u tzv. starokršćanskim načinima
– modusima). Razvilo se kao sasta-
vni dio svečane liturgijske molitve
na latinskom liturgijskom jeziku i
rimskom obredu. To je, dakle, pje-
vanje – kao i molitva – plod uzdignuća
pameti i srca Bogu. Takvo čovjekovo
uzdignuće – nadahnuće stvorilo je
jedinствeni glazbeni izričaj koji je Filip
Hajduković, svećenik i jedan od orga-
nizatora cecilijanskog pokreta u nas,
ovako opisao: »Duh Sveti koji je vodio
prvu Crkvu u razvitku njezine liturgije,
djelovao je i na njezin pjêv i zato su
melodije koralala posebnog sadržaja [...] u koralu su znali bogoduhi skladatelji
pogoditi čuvstva svih srdaca u izražaju
najljepše molitve Gospodinu Bogu.
Zato je koral muzika vječna kao i
Crkva Katolička« (Hrvatski crkveni
kantual, Zagreb 1934., 8).

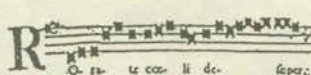
Da bi mogli Boga slaviti na dostojan
način, službenici crkve su osobito
brigom njegovali liturgijsko pjevanje
(prvostolne crkve i veće redovničke za-
jednice su imale škole koje su prerastale
i u veća središta znanosti i umjetnosti).
Znanost je povijest gregorijanskog pje-
vanja označila razdobljima: razvitak i
cvat (u prvom tisućljeću), dekadencija
i obnova (u drugom tisućljeću). U
drugoj polovici prvog tisućljeća obno-
vljeni liturgijski tekstovi (papa Grgur
Veliki, rimsko-karolinška obnova
gregorijanskog pjevanja) bili su poti-
caj skladateljima zapadne Europe da
stvore (brojem i umjetničkim dome-
tom) veličanstveni liturgijski glazbeni
program (zlatno doba gregorijanskoga
pjevanja). U drugom tisućljeću nova
glazbena otkrića (višeglasje, novi glaz-
beni oblici, tonalnost itd.) otuđila su
liturgijsko pjevanje od njegove izvorne
izričajnosti, pa je u drugoj polovici 19.
st. započela (u benediktinskoj opatiji
sv. Petra u Solesmesu, Francuska) ob-
nova gregorijanskog pjevanja. Ipak,
u svakom je razdoblju gregorijansko
pjevanje ispunjavalo svoju ulogu:
slava Božja i posvećenje vjernika, što
je za naše doba potvrdio II. vatikanski
sabor: »Crkva smatra gregorijansko
pjevanje vlastitim rimskoj liturgiji«
(SC 116).

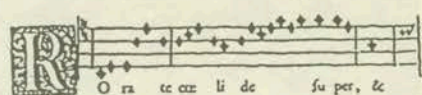
Gregorijansko pjevanje bilo je za-
jedničko liturgijsko pjevanje na cijelom
području rimskog obreda (zapadne
Europe), no postojale su i vlastitosti
unutar toga pjevanja po kojima je ono
prepoznatljivo u pojedinim crkvenim
pokrajinama. Sačuvani spomenici

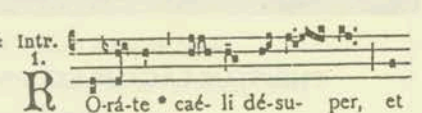
(glazbeni zbornici) pokazuju da se
(u mjestima gdje su nastali ili služili
kao liturgijski priručnici) njegovalo
gregorijansko pjevanje, a iščitavanjem
sadržaja (slova, znakova kojima su
se bilježili napjevi itd.) moguće je
prepoznati i one znakovitosti koje
upućuju na vlastitosti toga pjevanja
u dotičnoj crkvenoj pokrajini. U tom
smislu za nas Hrvate je važna rasprava
svećenika zagrebačke nadbiskupije,
Albe Vidakovića (1914.–1964.) *I nu-
ovi confini della scrittura neumatica
musicale nell'Europa Sud-Est* (24.
svezak *Studien zur Musikwissenschaft*,
Beč 1960.) – *Nove granice neumatskog
glazbenog pisma u jugozapadnoj Euro-
pi* u kojoj on iznosi »da treba obuhvati-
ti čitavu jadransku obalu od Rijeke do
Kotora i područja sjeverne Hrvatske«
u granice gregorijanske neumatske
notacije zapadne Europe [usporedi:
Ljubomir Galetić, *Muzikološki rad A.
Vidakovića*, Sveta Cecilija 39 (1969)
3, 72]. Na takvu istraživačkom putu
poznati naš muzikolog Marijan Grgić
(1929.–1980.), svećenik zadarske
nadbiskupije, u svom djelu *Glazbena
djelatnost u Hrvatskoj u XI. stoljeću*
(Zadarska revija XIX, 1970., br. 1-2,
str. 128) zaključuje, da se »za neke
[napjeve] može sa sigurnošću tvrditi
da [...] su izvorno nastali na našem
tlu« [L. Županović, *Stoljeća hrvatske
glazbe*, Zagreb 1980., 15]. Takvim
se pitanjima bavi svećenik Miho De-
mović, i mlade znanstvenice: Katarina
Livljanić i Hana Breko-Kustura, pa je
nadati se daljnjim znanstvenim plodo-
vima s tog područja.

Glede vlastitosti u gregorijanskom
pjevanju koje su se njegovale u hrvat-
skoj liturgijskoj glazbenoj praksi,
zasigurno je najznačajnija sačuvana li-
turgijsko-glazbena baština Zagrebačke
crkve. Blaženi Augustin Kažotić
(1260? – 1323.), zagrebački biskup od
1303. do 1322. g., osnivač zagrebačkog
obreda, započeo je, s razlogom se može
pretpostaviti, novo glazbeno doba u
Zagrebačkoj crkvi. Zagrebačku litur-

CO I, 1: 

CO II, 1: 

CO III, 1: 

Liber usuañs 1964, 353: 

Slika 1.

gijsko-glazbenu tradiciju nije prekinula liturgijska obnova Tridentskog sabora (u 16. st.) radi starosnosti zagrebačkog obreda (sačuvani su obredi stariji od 200 godina). Tako se dogodilo da je dio zagrebačke liturgijske glazbene baštine zapisan u 17. i 18. stoljeću (rukopisni i tiskani glazbeni zbornici). Od sačuvanih rukopisa (priručnici za misu, časoslov, ophode itd.) u vrlo značajne spada *Sekvencijar zagrebačke prvostolnice* u kojem su sačuvane 123 posljednice, glazbeni oblici nastali u prvim stoljećima drugog tisućljeća [studiju i transkripciju napjeva napravio je M. Demović pod naslovom *Zagrebački sekvencijar*, Zagreb 1994., a djelo je objavio Kor prvostolne crkve zagrebačke o devetstotoj obljetnici utemeljenja (1094. – 1994.)]. Od tiskanih glazbenih zbornika najznačajnija su tri izdanja zagrebačke crkvene pjesmarice *Cithara octochorda* (CO), (Beč 1701. i 1723.; Zagreb 1757.).

Tri izdanja CO neposredni su odraz (barem stogodišnje) gregorijanske glazbene prakse u Zagrebačkoj (prvostolnoj) crkvi, a u glazbenim oblicima koje donosi taj glazbeni zbornik, prepoznatljivi su tragovi gregorijanskog pjevanja s početka drugog tisućljeća (možda i iz ranijih razdoblja).

Gregorijanska praksa Zagrebačke (prvostolne) crkve u drugoj polovici 17. i u 18. st. (gledana kroz objavljeni program u CO) ima posebnih vlastitosti, ali je više – manje jednaka tadašnjoj europskoj praksi s obzirom na tumačenje gregorijanskoga pjevanja: – riječi su potpisivali pod notni takst tako da se istakne govorna deklamacija latinskoga jezika (usp. sl. br. 1);

– različiti oblici trôpa (unošenje neli-turgijskog teksta u liturgijski)

– napjevi tonalnog obilježja za stalne dijelove mise;

– vlastitosti u napjevima za psalme, (usp. sl. br. 2);

– vlastito notno pismo sa taktnim cr-tama (vidljivo na svim slikama) itd.

Još je zanimljivije pitanje gregorijan-skih glazbenih oblika u glazbenom zborniku CO. Spomenimo dva:

Alleluia. Ab arce sydere, prepjevan na hrvatski (kajkavski): *Alleluia. Od grada nebeskoga* (CO III, str. 46) i *Grates nunc*, božićna posljednica (CO III, 76).

Alleluia. Od grada nebeskoga ima naslov *Graduale*, a sastoji se od poklika *Alleluia* i pjesme u stihu (s dvostrukim rimovanjem u latinskom izvorniku i kajkavskom prepjevu) koja ima sedam kitica (usporedi sl. br. 3). Napjev ove glazbene jedinice je, očito, namijenjen solistima (*Alleluia*, 1, 4. i 7. kitica) i zboru/puku (2. i 3., 5. i 6. kitica). *Grates nunc* ima naslov *Prosa* (... posljednica), a sadržaj (riječ, napjev) ima oblik Odgovora (*Responsorium* u Časoslovu). Takvi su glazbeni oblici prethodili onima koje mi danas nazivamo *posljednica – sequentia* a nastajali su početkom drugog tisućljeća.

Jednako tako vrlo su zanimljivi tropirani *Kyrie* i parafraze na stalne dijelove mise (*Gloria, Credo, Sanctu, Agnus*). U *Pavlinskom zborniku iz 1644.* (PZ) nalaze se na trećoj stranici korica dva trôpa prevedena na hrvatski:

Kyrie Magne Deus etc.
Gospodine Zmosni Bose i zpasitet
grisna chlov(i)

ka, zapovidi tuioe pretupnika, pomilui nac. (itd.), i

Kyrie Fons Bonitatis etc.

Gozpodine Zdenacz dobrote Otacz nerogeni
od koga usza dobra zhaiuiu, pomilui nasz. (itd.)

CO (I/II) donosi više od trideset takvih tropiranih *Kyrie* (na latinskom i kajkavskom jeziku) koji su se pjevali

Slika 3.

na napjev *Kyrie magnae Deus potentia*, a taj je napjev parafraza poznatog nam gregorijanskog napjeva. Brojniji od tih su tekstovi – napjevi na ostale stalne dijelove mise. Od tih neka bude spomenut napjev parafraze za *Svet.* Sličnost ovih dvaju napjeva (dakako i ostalih ovdje navedenih) nameće pitanje porijekla, odnosno glazbenih razdoblja u kojima su nastajali takvi napjevi.

Sve ono što smo doznali ili nam se i dalje nameće kao pitanje u sačuvanim spomenicima gregorijanskog pjevanja u nas, potvrda je da je od davnina to pjevanje dio hrvatskog liturgijskog glazbenog života, da je to pjevanje poticalo daljnje stvaralaštvo naših ljudi, da je u toj uzajamnosti nastajalo ono što je 'naše'. Najvažniji plod tog 'našeg' je (nezapisani i neizmjerljivi) doprinos ove umjetnosti izgradnji osobnosti onih koji su izvodili/slušali gregorijansko pjevanje – »izražaj naj-ljepše molitve Gospodinu Bogu« (Hajduković), a novim naraštajima pripada nastavak takvog slijeda umjetnosti i znanosti.

Slika 2.